

PERMANENȚE ȘI PRIORITĂȚI ÎN ACTIVITATEA BIBLIOTECILOR

Vera OSOIANU,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova

Rezumat: Prioritățile naționale ale Anului Biblioteconomic 2020 sunt identificate în rezultatul unei radiografieri a situației actuale și a tendințelor de dezvoltare la nivel internațional. O trecere în revistă a documentelor recent aprobate la nivel internațional și a literaturii de specialitate din diverse țări demonstrează că țările occidentale încearcă să reformeze activitatea bibliotecilor publice, scoțând în prim-plan activitățile cu tentă socială, culturală și de loisir. Autorul reliefează și tendința generală a dezvoltării bibliotecilor publice – de a oferi servicii moderne sau modernizate ca supliment la preocupările constante de promovare a informației, cărții și lecturii.

Cuvinte-cheie: Anul Biblioteconomic 2020, priorități naționale, acces la informație.

Abstract: The national priorities of the Library Year 2020 identify due to “radiography” of current situation and international development trends. Study of recently approved international documents and literature from abroad shows that Western countries try to improve the activity of public libraries by focusing on social, cultural and leisure activities. The author highlights the general tendency of public libraries development, which is to offer modern or modernized services to supply their constant promotion of information, books and reading.

Keywords: Library Year 2020, national priorities, access to information.

Forumul Managerilor din Sistemul Național de Biblioteci, care, de regulă, își desfășoară lucrările la final de an, trasează prioritățile de activitate pentru anul ce urmează. Evident că nu putem vorbi despre prioritățile naționale fără a face o radiografiere a situației actuale și a tendințelor de dezvoltare la nivel internațional. O trecere în revistă a documentelor recent aprobate la nivel internațional și a literaturii de specialitate din diverse țări demonstrează că țările occidentale încearcă să reformeze activitatea bibliotecilor publice, scoțând în prin plan activitățile cu tentă socială, culturală și de loisir.

În acest sens, tendința generală a bibliotecilor publice este de a oferi servicii

moderne sau modernizate ca supliment la preocupările constante de promovare a informației, cărții și lecturii. Pentru a servi mai bine comunitățile și a atrage noi utilizatori bibliotecile:

- angajează lucrători sociali;
- inițiază proiecte de rezervare a istoriei, culturii și genealogiei;
- se impun ca și catalizatori al comunității locale;
- oferă spații sigure pentru cetățeni în varii scopuri;
- oferă servicii mobile pentru persoane cu diverse deficiențe;
- ajută imigranții să-și perfecteze acte, să obțină cetățenie etc.

Conferința IFLA 2020, care își va

desfășura lucrările la Dublin, Irlanda, între 15-21 august 2020, va avea genericul: *A inspira. A se angaja. A permite. A conecta.* Aceste deziderate oglindesc toată gama de servicii și activități menite să țină biblioteca în vizorul utilizatorilor, dar și al decidenților.

Un document deosebit de important, fără de care stabilirea priorităților anului 2020 este de neconceput, este **Strategia IFLA 2019-2024**, aprobată la Congresul IFLA 2019 (5). Strategia IFLA este o foaie de parcurs pentru viitorii cinci ani. Acest document reprezintă o etapă importantă în activitatea IFLA, de la inițierea discuțiilor în cadrul proiectului de elaborare a Viziunii Globale privind Viitorul Bibliotecii, lansat în martie 2017, la Strategia acțiunilor. Este rezultatul unui proces unic incluziv – elaborarea Viziunii Globale IFLA (4).

Prin implicarea a zeci de mii de profesioniști din domeniul biblioteconomiei și științelor informării din peste 190 de țări într-o conversație despre atuurile și oportunitățile domeniului, Viziunea Globală a furnizat energia și a reprezentat calea pentru această strategie.

IFLA a elaborat documentul bazându-se și pe o evaluare a punctelor forte existente ale IFLA și a angajamentului său pentru obiectivele ONU pentru dezvoltarea durabilă.

Direcțiile strategice IFLA 2019-2024 evidențiază patru domenii de interes în îndeplinirea misiunii IFLA:

1. consolidarea vocii globale a bibliotecilor;
2. inspirarea și îmbunătățirea practicii profesionale;
3. conectarea și consolidarea domeniului;
4. optimizarea organizației.

În fiecare direcție strategică, patru inițiative cheie oferă un cadru în jurul căruia pot fi dezvoltate acțiuni pentru consolidarea domeniului și pentru realizarea viziunii IFLA – un domeniu puternic și unit, care susține societăți alfabetizate, informate și participative. Potrivit strategiei, misiunea IFLA este de a inspira, a se angaja, a permite, a conecta.

Un alt document, izvor pentru inova-re și creativitate, este **Banca de Idei** IFLA

<https://ideas.ifla.org/>. **Banca** este o platformă unică de idei inspiratoare pentru un domeniu de bibliotecă puternic și unit și reprezintă viziunea colectivă privind viitorul bibliotecilor din toată lumea. Este produsul proiectului Viziunea Globală privind Viitorul Bibliotecii 2017-2018, care a adus pe aceeași platformă de discuții peste 30 000 de persoane din 190 de țări membre ale Națiunilor Unite, care au distribuit peste 8 500 de idei vizând bibliotecile. Banca depozitează mii de idei distribuite de bibliotecari din întreaga lume, de la advocacy și necesități sociale la tehnologii și digital, schimbarea comportamentului și dezvoltarea liderilor tineri etc. Ideile pot inspira bibliotecarii la schimbarea comunității, oferirea serviciilor mai bune, susținerea Agendei ONU 2030. La dezvoltarea Băncii de Idei poate contribui oricine și oricând, produsul fiind în continuă dezvoltare.

Un document foarte util pentru lumea bibliotecară, în special în vederea dezvoltării serviciilor noi, este raportul **Dezvoltare și acces la informație 2019**, elaborat de IFLA în colaborare cu Grupul Schimbări Tehnologice și Sociale din cadrul Școlii de Informare a Universității Washington (3). Este a doua ediție a raportului, prima fiind elaborată în anul 2017. În prefața raportului, Gloria Perez-Salmeron, președintele IFLA, își exprimă convingerea că, în timp ce viețile oamenilor se consumă tot mai mult online, bibliotecile devin din ce în ce mai vitale ca spații fizice pentru întâlniri, locuri unde cetățenii solicită sfaturi, instituții cu un demers clar de a ajuta comunitățile. Potrivit raportului, rolul informației pentru societate niciodată nu a fost mai important ca în prezent, în special ca sursă vitală pentru inovare și creativitate. A oferi tuturor acces la informație înseamnă a oferi siguranța că fiecare are oportunitate de a învăța, a se dezvolta, a lua decizii mai bune pentru el și pentru cei din jur. Raportul este focusat pe Agenda ONU 2030, iar scopul este de a oferi dovada accesului la informații ca promotor al dezvoltării.

Literatura de specialitate demonstrează că în lumea bibliotecară nu există consens privind viitorul cărții și lecturii și nici al bibliotecii în ansamblu. Discuțiile pe margi-

nea elaborării viziunii globale a bibliotecii au demonstrat că lumea este destul de confuză privind viitorul acestora. O mare parte dintre profesioniștii domeniului și domeniilor adiacente pledează pentru regândirea funcțiilor bibliotecii și reorientarea spre oferirea serviciilor sociale.

Semnatarii **Manifestului Bibliotecii pentru Europa** din anul 2018 – cele mai prestigioase organizații profesionale europene precum EBLIDA, LIBER, SPARC Europe, Public Libraries 2030 – vor o Europă care:

- garantează că fiecare persoană, în orice moment al vieții sale, este capabilă să învețe, să citească și să se dezvolte prin intermediul bibliotecii (Avem confirmarea lui Ray Bradbury în acest sens care scria: „Eu m-am instruit în bibliotecă. Absolut gratuit”);

- plasează accesul în centrul acțiunilor sale din domeniul culturii, științei și inovației;

- se angajează pe deplin să realizeze Obiectivele de Dezvoltare Durabilă ale ONU și să promoveze accesul la informații în cadrul inițiativelor de aderare și dezvoltare.

Ca europeni și susținători ai valorilor europene, de aici trebuie să ne inspirăm. Aceasta este calea de urmat.

Ofertele Universale ale Bibliotecii, elaborate de profesioniștii britanici în anul 2013 și revizuite anual, ultima actualizare fiind cea din 2019, oferă o idee amplă despre serviciile bibliotecilor pe care oamenii le așteaptă de la bibliotecă. Cele patru mari domenii de implicare includ:

- Lectura
- Informația și digitalul,
- Cultura și creativitatea (Creativitatea fiind nou),

- Sănătatea și bunăstarea (doar Sănătatea nu este suficientă pentru un domeniu cheie).

De remarcat că de la biblioteca publică utilizatorii așteaptă în continuare un spectru foarte larg de activități.

O abordare nouă pentru biblioteca din spațiul virtual propune David Lee King, expert american și lider mondial în tehnologii informaționale, adoptate de biblio-

teci. Acesta susține că oferta bibliotecii din spațiul virtual trebuie văzută ca o **filială digitală a bibliotecii**. Potrivit lui D. L. King, filiala digitală este suma totală a prezenței digitale a bibliotecii în web. O asemenea abordare definește serviciile și informațiile pe care biblioteca trebuie să le ofere online. Similaritățile dintre biblioteca fizică și filiala digitală includ: un spațiu de vizitat, ceva de făcut, conținuturi pentru utilizare, personal pentru interacționare.

Ca și anterior, lumea bibliotecară este în expectativa unor **modele de dezvoltare**. Aici putem porni de la un exemplu foarte concret și evident vehiculat pe larg pe tot parcursul anului 2019 – Biblioteca Oodi, Helsinki, inaugurată la 5 decembrie 2018, care la Congresul IFLA 2019 deja a fost menționată cu premiul în valoare de 5 mii de euro la nominalizarea „Cea mai bună bibliotecă publică nouă din lume”. Biblioteca servește aproximativ 10 mii de utilizatori zilnic, punctul de atracție fiind serviciile sociale gratuite. Oodi dispune de: cinematograful, săli pentru lecții și activități pentru cercurile largi de beneficiari, restaurant, unde se servește gratuit ceai, cafea și se permite ca persoanele să vină cu produsele proprii; ateliere de cusut, ateliere tehnice etc.; studio de înregistrări audio, spații pentru jocuri; sală de lectură cu peste 100 000 exemplare de cărți în 17 limbi, dintre care 70% în acces liber. În afară de cărți aici pot fi împrumutate diferite instrumente muzicale, sportive etc.

Creată prin consultarea maselor largi de utilizatori activi și potențiali, biblioteca Oodi este considerată prototipul bibliotecii viitorului. De menționat că biblioteca îmbină perfect serviciile moderne și cele tradiționale modernizate.

Evident, Oodi este un model excelent de dezvoltare. Dar...

Cine în Republica Moldova poate construi o bibliotecă supermodernă de 89 milioane de euro? Câte biblioteci din Republica Moldova pot construi spații noi, chiar și foarte modeste? Biblioteca din Mălăiești? Este o excepție care întărește regula! Care bibliotecă poate cumpăra imprimante sau scanere 3D, mașini de tăiat cu laser, poate amenaja cafenele, restaurante cum este

cazul Oodi? Răspunsul este evident. Și în aceste cazuri ce facem? Ne concentrăm pe instrumentele și posibilitățile pe care le avem. Și nu avem puține. Valorificăm bunurile de care dispunem.

Cele mai mari valori ale bibliotecilor noastre sunt: bibliotecarii, colecțiile, tehnologiile și serviciile bazate pe posibilități reale. Peste 80% din bibliotecile publice teritoriale dispun de calculatoare și acces la internet.

Care sunt valorile domeniului bibliotecar (conform datelor statistice 2018) ce pot aduce plusvaloare?

Infrastructura – 2 690 biblioteci, dintre care:

- 1 774 (65%) dețin calculatoare;
- 1 566 (58,2%) sunt conectate la internet;
- potențialul intelectual – 4 167 bibliotecari (din personalul total de 4 969);
- unități de păstrare – 86 772 325;
- 6 123 parteneriate locale, naționale și internaționale.

Mult sau puțin? Fiecare va răspunde diferit, dar cu aceste instrumente trebuie să muncim și în baza lor să identificăm prioritățile. Respectiv, atunci când stabilim prioritățile, trebuie să inventariem posibilitățile și instrumentele disponibile. Funcțiile principale ale bibliotecii, în special articolul 5 din *Legea cu privire la bibliotecă* pot fi realizate chiar și cu acest minim de resurse.

În baza acestora, precum și a tendințelor semnalate de practica internațională, au fost conturate prioritățile pentru activitatea bibliotecilor în anul 2020, respectiv:

- promovarea lecturii ca bază pentru cunoaștere și dezvoltare;
- dezvoltarea serviciilor inovative de bibliotecă ca bază pentru dezvoltarea comunităților prin susținerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă 2030;
- dezvoltarea capacităților personalului din biblioteci: învățare orientată, dezvoltare profesională, oportunități pentru rețele;
- amplificarea poziției bibliotecilor ca actori cheie și facilitatori ai Științei Deschise.

Cum se încadrează Biblioteca Națională în contextul problemelor mari cu care se confruntă comunitatea bibliotecară, îngrijorării tot mai mari la nivel mondial privind starea promovării informației și a lecturii și

de ce Forumul Managerilor 2019 a declarat promovarea lecturii prioritate strategică, iar anul 2019 a fost declarat Anul Promovării Lecturii?

Biblioteca Națională a Republicii Moldova a fost mereu și rămâne consecventă în căutarea unor modalități noi, adecvate timpului, de promovare a cărții și lecturii, menite să dinamizeze această activitate, să consolideze eforturile pe acest segment, să sensibilizeze decidenții și să intereseze cercurile largi de cititori reali și potențiali. Mesajul puternic al pledoariilor pro lectură se fundamentează pe importanța lecturii, indiferent de format, în dezvoltarea și devenirea personalității; în schimbarea și modernizarea comunităților și a societății în întregime. Aceste preocupări ale BNRM, care este și centru biblioteconomic național, se răsfrâng nu numai asupra personalului instituției, ci și asupra tuturor bibliotecarilor și profesioniștilor de pe segmentele adiacente. Activitățile care s-au perindat pe parcursul anului 2019 pe acest segment al activității sunt etape noi, calitative, incluzând:

- ediția a II-a a Programului Național *LecturaCentral*, 1-30 septembrie;

- conferința **Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare**, 25 septembrie;

- editarea lucrării **Lectura și scările** (avându-i printre autori pe cei mai importanți actori de pe scena promovării cărții și lecturii).

În cercurile largi de utilizatori, bibliotecile încă sunt percepute ca spații confortabile, unde se acordă atenție cărții și lecturii, învățării, culturii, artei, TIC, schimbului de informații, creativității, activităților de organizare a timpului liber.

Promovarea informației, cărții și lecturii, indiferent de format, este una dintre responsabilitățile bibliotecii atribuite prin lege. Ce se întâmplă pe acest segment?

Barometrul Opiniei Publice 2019, făcut public în februarie, stipulează că în Republica Moldova, zilnic:

- citesc ziare 5% dintre respondenți;
- ascultă radioul 25%;
- privesc televizorul 74%;
- citesc cărți 6%;
- utilizează internetul 52% dintre respondenți.

Testarea PISA 2015 demonstrează că 45,8% dintre elevii testați au fost declarați analfabeți funcțional în domeniul Lectură/Citare. Comparativ cu 2009, s-a atestat o creștere cu 28 de puncte, dar restanțele sunt considerabile.

Cifrele demonstrează că actorii antrenați în activitățile de promovare a lecturii și a culturii lecturii au responsabilități enorme.

Dezvoltarea competențelor de lectură și de cultură a lecturii se află la intersecția mai multor profesii. Fiecare profesie cu responsabilități de promovare a lecturii are acumulate experiențe impresionante – marea provocare este activitatea sistemică.

Ca responsabilitate interdisciplinară, promovarea lecturii este fundamentată pe folosirea în comun și transferul de concepte și metodologii între mai multe profesii. Aici se unesc eforturile mai multor actori de bază, antrenați în organizarea și promovarea lecturii: scriitori, cercetători, cadre didactice, editori, librari, bibliotecari – profesioniști, care, potrivit responsabilităților, au menirea să organizeze procesul lecturii, să demonstreze importanța lecturii pentru formarea intelectuală a omului, dezvoltarea gândirii critice și estetice, să altoiască dragostea pentru lectură și să pună cartea în mâna cititorului, cât mai devreme și cât mai des.

Fiecare actor are metodele sale, important este ca aceștia să găsească tangențe de colaborare, lucruri pe care actorii de pe segmentul promovării lecturii le pot face împreună și se pot ajuta reciproc. Bibliotecarii pot prelua de la cadrele didactice experiențe care să-i ajute pe cititori să înțeleagă rolul lecturii pentru modelul dezvoltării personale, practicate în mediul de învățământ. La rândul lor, cadrele didactice pot prelua de la bibliotecari experiențe atestate de bibliotecile lumii, care au demonstrat interes din partea cititorilor și eficiență. Cunoașterea proiectelor și practicilor de calitate de către ambele părți ar avantaja profesioniștii și i-ar îmbogăți reciproc.

Prin cunoașterea strategiilor didactice eficiente, menite să crească motivația și plăcerea lecturii, bibliotecarii și cadrele didactice se pot ajuta unii pe alții. Cadrul formal, specific cadrelor didactice, și cadrul non-formal, specific bibliotecarilor, pot fi conju-

gate pentru rezultate benefice cauzei comune – dezvoltarea competențelor de lectură și combaterea analfabetismului funcțional.

Deși există experiențe foarte grăitoare de conlucrare a cadrelor didactice cu bibliotecarii pe segmentul de promovare a lecturii, mai sunt încă momente asupra cărora trebuie de lucrat.

Despre importanța dezvoltării economice în ascensiunea unei țări se știe foarte bine, mai puțin însă se vorbește că dezvoltarea economiei trebuie să aibă loc paralel cu dezvoltarea culturală. Aici apare în scenă intelectualitatea – „îngerii” care tind spre cunoaștere (cum sună una dintre definiții) – care trebuie să infiltreze cât mai adânc în conștiința oamenilor acest adevăr.

Un moment care trebuie discutat la diverse niveluri de responsabilitate este faptul că publicațiile sunt foarte scumpe, cel puțin pentru realitatea noastră, iar oamenii nu pot cumpăra cărți scumpe. Politica prețurilor trebuie schimbată, dacă vrem ca publicațiile să ajungă la câți mai mulți cetățeni. În Germania, de exemplu, prețul cărții îl stabilește editura și acesta nu poate fi majorat.

Susținerea editării cărților de către stat este o practică cunoscută în mai multe țări. Există această practică și în Republica Moldova. Însă cele aproximativ 5 milioane de lei (2019) destinați programului de editare a cărții naționale este o sumă prea mică pentru a acoperi necesitățile de actualizare a colecțiilor. Rata medie de înnoire a colecțiilor de 83 de ani (2019) (în timp ce recomandările IFLA/UNESCO sunt de 7-10 ani) este mărturie grăitoare a unei colecții învechite fizic și moral. În asemenea condiții, cartea, care de-a lungul timpului a contribuit la progresul persoanei, poate contribui acum la distrugerea ei. Or, niciun stat nu trebuie să fie indiferent la faptul citește sau nu cetățenii săi și ce anume citește.

O bibliotecă prosperă și bine dotată este fața unei comunități prospere. Este bine cunoscut faptul că biblioteca zilelor noastre nu se poate ține doar pe carte, indiferent dacă este în format tradițional sau electronic, dar nimeni nu poate afirma că atât cărțile, cât și informația de calitate sunt mai puțin necesare acum decât cu sute de ani în urmă.

Lectura este cea mai veche abilitate intelectuală a omului și practicarea lecturii este în măsură să dezvolte omul și societatea. Esența activității tuturor actorilor angajați pe scena promovării lecturii și a culturii lecturii este „să facă cărțile să vorbească” și să infiltreze cât mai adânc în societate adevărul că „dacă nu citești la timp, înțelegi prea târziu”.

Nu există rețete de-a gata cum să altoiești dragostea pentru carte și lectură, indiferent de format, dar există experiențe și practici de calitate, demne de a fi surse de inspirație și există un câmp imens pentru exploatare inovatoare – acesta a fost firul roșu al conferinței cu tema „Lectura ca bază pentru cultură, cunoaștere și dezvoltare”, cu

participarea celor mai importanți actori de pe scena promovării cărții și lecturii.

În ultimul timp se vorbește mult despre cititorul de elită (1). La fel de mult se discută despre biblioteca națională ca loc pentru elitele culturale (Marea Britanie, Rusia). Sunt puncte de vedere pe care le percepem ca atare. Or, sarcina principală a bibliotecarilor este să ajungă de la cititorul de elită la cercurile largi de cititori. Biblioteca a fost concepută ca și garant al protecției sociale în cultură. Aceasta este abordarea corectă și orice țară care susține biblioteca, cartea și lectura este pe calea cea bună.

Esența bibliotecii este să ajute oamenii să se ajute singuri. Aici bibliotecarii chiar au un cuvânt greu de spus.

Referințe bibliografice:

1. CIOBANU, Mircea V. „Târgul de carte – o Reuniune a intelectualilor rasați” [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <http://www.jc.md/a-politice-reuniunile-cititorilor-de-elita/>.
2. CRIZA lecturii la adolescenți și audiobook-urile drept soluție [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <https://www.desprecopii.com/info-id-3431-nm-Criza-lecturii-la-adolescenti.htm>.
3. DEVELOPMENT and access to information 2019 [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <https://da2i.ifla.org/da2i-report-2019/>.
4. IFLA Global Vision Ideas Store [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <https://ideas.ifla.org/>.
5. IFLA STRATEGY 2019-2024 [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-en.pdf>.
6. LEE KING, David. Your Digital Branch: Much More than Your Website [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <http://www.davidleeking.com/your-digital-branch-much-more-than-your-website/>.
7. MONUMENTE dedicate cărții și lecturii [on-line]. [Accesat: 16 octombrie 2019]. Disponibil: <https://clubbib2.wordpress.com/2017/07/03/monumente-dedicat-cartii-si-lecturii/>.